

Βαγδάτης, από τους οποίους τελικά ηττήθηκε και σκοτώθηκε, το 1107 (όπως και ο πατέρας του, το 1086). Τη μελέτη του σημαντικού αυτού έργου υποβοηθούν ο παρατιθέμενος γενεαλογικός πίνακας (σ. 63) και το χρονολόγιο (σσ. 65-69). Στη βιβλιογραφία προσθετέο, μεταξύ άλλων, το αναντικατάστατο πλέον έργο του Σπ. Βρυώνη (*The decline of medieval Hellenism in Asia Minor...*, Παν/μιο Καλιφόρνιας 1971, ανατύπ. 1986 και ελλην. μετάφρ., Αθήνα 1996).

Α. Σαββίδης (ΚΒΕ/ΕΙΕ, Αθήνα)

Mehmed Fuad Köprülü. *Some observations on the influence of Byzantine institutions on Ottoman institutions*, μετάφρ. – επιμέλεια – πρόλογος – επιλεγόμενα Gary Leiser, Άγκυρα 1999 (έκδ. Türk Tarih Kurumu Yayınları VII – αρ. 138), σσ. 195.

«Δεν ήταν παρά μόνο όταν ο Μεχμέτ Φουάτ Κιοπρουλού εξέδωσε το 1931 στα τουρκικά το φημισμένο έργο του *Σκέψεις για την επίδραση των βυζαντινών θεσμών στους οθωμανικούς θεσμούς*, που η συγχρονιστική βυζαντινή και οθωμανική ιστορία αντιμετώπιστηκε από ένα Τούρκο με ένα πραγματικά επιστημονικό τρόπο, προσαρμοσμένο στα δυτικά πρότυπα», έγραψε πριν από δεκαπέντε χρόνια ο σύγχρονος τουρκολόγος-ιστορικός Michael Ursinus (*Byzantine history in late Ottoman Turkish historiography*, *Byzantine and Modern Greek Studies* 10, 1986, σ. 214.- πρβλ. του ιδ., "From Süleyman Pasha to Mehmet Fuat Köprülü: Roman and Byzantine history in late Ottoman historiography", ίδιο περιοδ. 12, 1988, σ. 314 = ανατύπ. στον ιδ., *Quellen zur Geschichte des Osmanischen Reiches und ihre Interpretation*, Κων/πολη 1994, σσ. 115 και 130). Και πράγματι, η επίδραση που η επιστημονική σκέψη του μεγάλου αυτού Τούρκου μελετητή της τουρκικής λογοτεχνίας και κοινωνικής-θεσμικής ιστορίας (προ-οθωμανικής και οθωμανικής) άσκησε στην επιστημονική εξέλιξη της πατρίδας του, υπήρξε καθοριστική (γι' αυτόν βλ. Fahir Iz, λήμμα στην *Encyclopaedia of Islam*, β' έκδ., 5, 1986, σσ. 263-264.- Α. Σαββίδης, *Μεγάλη Γενική Εγκυκλοπαίδεια ΥΔΡΙΑ* 33, 1984, σ. 123 και «Μεχμέτ Φουάτ Κιοπρουλού, 1890-1996: είκοσι πέντε χρόνια από το θάνατο του μεγάλου Τούρκου ιστορικού», *Journal of Oriental and African Studies* [= JOAS] 3-4, Αθήνα 1991-92, σσ. 244-245.- άλλη βιβλιογραφία στον πρόλογο του Leiser στην παρούσα έκδοση,

σσ. 1-15 και 161-166). Εμβριθής μελετητής της προ-οθωμανικής και της οθωμανικής εποχής, ο Κιοπρουλού έχει γίνει καλύτερα γνωστός κατά τα τελευταία χρόνια στους βυζαντινολόγους (αλλά και σε αρκετούς ανατολιστές του δυτικού κόσμου που δεν γνωρίζουν καλά τα τουρκικά) μέσω των φροντισμένων και άριστα επιμελημένων μεταφράσεων του Αμερικανού τουρκολόγου Gary Leiser (βλ. *The Seljuks of Anatolia. Their history and culture according to local Muslim sources*, Salt Lake City 1992.- πρβλ. βιβλιοκρισίες των R. Blackburn, *Al-Masaq. Studia Arabo-Islamica Mediterranea* 8, 1995, σσ. 183-186 και R. Lindner, *Bulletin/School of Oriental and African Studies* [= BSOAS] Παν/μίου Λονδίνου 59.2, 1996, σσ. 365-366.- επίσης βλ. *Islam in Anatolia after the Turkish invasion: prolegomena*, Salt Lake City 1993), ο οποίος έχει επίσης μεταφράσει στα αγγλικά (από τουρκική μετάφραση) το κλασσικό σύγγραμμα του Κιοπρουλού, γραμμένο αρχικά το 1935 στα γαλλικά (με βάση τις διαλέξεις που έδωσε προσκεκλημένος στο Παρίσι, το 1934) για τις απαρχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας – που ήταν και το μόνο από τα κύρια έργα του, στο οποίο είχαν πρόσβαση οι δυτικοί επιστήμονες για να γνωρίσουν την διεισδυτική του σκέψη (*The origins of the Ottoman Empire*, Albany Νέας Υόρκης 1992.- πρβλ. βιβλιοκρισία του H.-J. Kornrumpf, *Südost – Forschungen* 51, 1992, σσ. 521-523 και σημείωμα του M. Naim Turfan, *BSOAS* 57.2, 1994, σσ. 464-465, που χαρακτήρισε τη μετάφραση αυτή «a long-overdue translation»).

Καταγόμενος από την ονομαστή οικογένεια των Κιοπρουλού ή Κιοπρουλήδων μεγάλων βεζύρηδων της Αυλής (Μεγάλης Πύλης) της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο Μ.Φ. Κιοπρουλού υπήρξε στην ουσία αυτοδίδακτος ιστορικός μελετητής, αφού τα χρόνια των σπουδών του συνέπεσαν με τα τελευταία χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στις αρχές του 20ού αιώνα – μια εποχή κατά την οποία η μόρφωση στην Τουρκία δεν μπορούσε να ξεφύγει από τη μετριότητα, όπως μαρτυρεί ο ίδιος (πρβλ. εισαγωγή του Leiser, σ. 1-2). Η εδώ παρουσιαζόμενη μονογραφία πρωτοπαρουσιάστηκε στα τουρκικά το 1931, στα πλαίσια του ιδρυμένου στην Κων/πολη από τον ίδιο περιοδικού τουρκικής νομικής και οικονομικής ιστορίας (*Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası* 1, 1939, σσ. 165-313). Βασική θέση του Κιοπρουλού εδώ υπήρξε η άποψη ότι οι αναμφίβολες θεσμικές επιδράσεις που άσκησε το Βυζάντιο στους Οθωμανούς Τούρκους, δεν έλαβαν χώρα μετά την Άλωση του 1453 (δια της απευθείας δηλαδή επαφής Βυζαντινών και Οθωμανών, όπως πίστευαν ως τότε οι ανατολιστές της Δύσης), αλλά έμμεσα, διαμέσου των προ-οθωμανικών φύλων, ιδιαίτερα των Σελτζούκων του μικρασιατικού Σουλτανάτου του «Ρουμ» και των επιγονικών τους

Τουρκομάνων των μικρασιατικών εμιράτων, που μεταλαμπάδευσαν τις βυζαντινές αυτές επιδράσεις στους Οθωμανούς. Οι σχετικές αυτές επιδράσεις, ιδίως στον διοικητικό-οικονομικό-φορολογικό τομέα (π.χ. με τους φεουδαρχικού τύπου θεσμούς των «ικτά» και «τιμάρ»), συζητούνται ευρέως, ενώ ο επιμελητής, έχει προσθέσει στο τέλος μια ενημερωμένη βιβλιογραφία (σσ. 167-190) για την ανετότερη παρακολούθηση του κειμένου του Κιοπρουλού, ο οποίος, σημειωτέον, έγραψε το 1941 και ειδική μελέτη περί της τουρκο-μουσουλμανικής φεουδαρχίας κατά τους μέσους χρόνους («Ortazaman Türk-Islâm Feodalizmi», *Bellefen* 5, Άγκυρα 1941, σσ. 319-334 και στα γαλλικά : «Le féodalisme turc-musulman au Moyen-Age», στο ίδιο, σσ. 335-350).

Το εν γένει έργο του Κιοπρουλού θα πρέπει να μελετηθεί ιδιαίτερα και από τους έλληνες βυζαντινολόγους, όπως επίσης και εκείνο του σύγχρονου ονομαστού Τούρκου ιστορικού Χαλίλ Ινάλτζικ (Halil Inalcik), του οποίου ήδη έχει μεταφραστεί και βιβλίο στα ελληνικά (*Η Οθωμανική Αυτοκρατορία: η κλασική περίοδος 1300-1600*, μετ. Μιχ. Κοκολάκης, Αθήνα 1995.- πρβλ. βιβλιοκρισίες των Α. Σαββίδη, *Μνημοσύνη* 12, 1991-93, σσ. 401-402 και Αθαν. Φωτόπουλου, *JOAS* 10, 1999, σσ. 207-209). Εξάλλου, ας μην λησμονούμε ότι και οι δύο επιφανείς Τούρκοι ιστορικοί τιμήθηκαν με επίτιμο διδακτορικό δίπλωμα από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, το 1937 ο Κιοπρουλού και το 1992 ο Ινάλτζικ.

Α. Σαββίδης (ΚΒΕ/ΕΙΕ, Αθήνα)